

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

**ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОГО
ПЕРЕКЛАДУ РОЗДІЛУ ПРО СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ КИЇВ З Т. 2 “ІСТОРІЇ
УКРАЇНИ-РУСИ” М. ГРУШЕВСЬКОГО**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4 курсу бакалаврату

освітньої програми

«переклад з французької та з англійської мов»

Катерина Сергіївна КОРОЛЕНКО

Науковий керівник:

канд.філол.н., доц. Тетяна КАЧАНОВСЬКА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри теорії та практики перекладу

романських мов імені Миколи Зерова

протокол No ___ від «___» _____ 20__ року

завідувач кафедри _____ (підпис)

д.філол.н., проф. Ірина СМУЩИНСЬКА

КИЇВ

2025

АНОТАЦІЯ

У бакалаврській роботі розглянуто лінгвостилістичні особливості французького перекладу розділу про середньовічний Київ з другого тому «Історії України-Руси» Михайла Грушевського.

Актуальність теми зумовлена потребою глибшого розуміння специфіки відтворення української історичної спадщини іноземними мовами у контексті поглиблення міжкультурного діалогу та ствердження української ідентичності за кордоном. Об'єктом дослідження виступають лінгвостилістичні засоби історичного академічного тексту, а предметом – способи та прийоми їх перекладу французькою мовою.

Робота має на меті виявлення перекладацьких закономірностей, що формують змістовну та стилістичну еквівалентність у перекладі історичного тексту. Завдання включали аналіз наукового стилю, окреслення підходів до перекладу історичних праць, виокремлення перекладацьких стратегій, а також дослідження специфіки передачі архаїзмів, історизмів, термінів та авторського стилю М. Грушевського.

Методологічна база включає компаративний, контекстуальний, перекладознавчий та текстологічний аналіз. Обрані методи дозволили встановити поширені прийоми передачі лексичних, синтаксичних і стилістичних елементів у перекладі, а також адаптацію змісту до специфіки франкомовного академічного дискурсу.

Наукова новизна полягає в першому системному аналізі франкомовного перекладу розділу про середньовічний Київ праці М. Грушевського. У роботі доведено, що переклад історичних реалій потребує застосування гнучких підходів, таких як транскрипція, модуляція, транспозиція, калькування та описова адаптація, залежно від контексту та культурних особливостей оригінального тексту.

Результат дослідження свідчить, що поєднання різних перекладацьких підходів є ефективним для передачі історичних текстів, якщо враховувати

культурний контекст, зберігати стиль оригіналу та дотримуватись наукової точності.

Ключові слова: історичний переклад, науковий стиль, лінгвостилістика, культурна адаптація, Михайло Грушевський, середньовічний Київ, архаїзми, історизми, транскрипція, французька мова.

ABSTRACT

This bachelor's thesis examines the linguistic and stylistic features of the French translation of the section on medieval Kyiv from the second volume of Mykhailo Hrushevsky's History of Ukraine-Rus.

The relevance of the topic is determined by the need for a deeper understanding of the specifics of rendering Ukrainian historical heritage in foreign languages in the context of deepening intercultural dialogue and affirming Ukrainian identity abroad. The object of the research is the linguistic and stylistic means of historical academic texts, and the subject is the methods and techniques of their translation into French.

The thesis aims to identify translation patterns that ensure semantic and stylistic equivalence in the translation of historical texts. The tasks included analyzing the scientific style, outlining approaches to the translation of historical works, identifying translation strategies, and researching the specifics of conveying archaisms, historicisms, terms, and Hrushevsky's author's style.

The methodological basis includes comparative, contextual, translation, and textual analysis. The selected methods made it possible to determine common techniques for rendering lexical, syntactic, and stylistic elements in translation, as well as the adaptation of content to the specifics of French academic discourse.

The scientific novelty lies in the first systematic analysis of the French translation of the section on medieval Kyiv in M. Hrushevsky's work. The thesis demonstrates that the translation of historical realities requires the use of flexible

approaches, such as transcription, modulation, transposition, calque, and descriptive adaptation, depending on the context and cultural characteristics of the original text.

The thesis concludes that combining different translation approaches is effective for rendering historical texts taken into account that the cultural context is conveyed, the style of the original is preserved, and scientific accuracy is maintained.

Keywords: historical translation, scientific style, linguistic stylistics, cultural adaptation, Mykhailo Hrushevsky, medieval Kyiv, archaisms, historicisms, transcription, French language.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЧНИХ АКАДЕМІЧНИХ ПРАЦЬ	9
1.1. Науковий стиль як об'єкт лінгвістичних досліджень	9
1.2. Закономірності перекладу академічних текстів	17
1.3. Підходи до відтворення змісту історичних текстів	19
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАНКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ РОЗДІЛУ ПРО СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ КИЇВ ІЗ «ІСТОРІЇ УКРАЇНИ-РУСИ» М. ГРУШЕВСЬКОГО У ФРАНКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ	32
2.1. Специфіка відтворення історизмів та архаїзмів у перекладі французькою мовою розділу про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського	32
2.2. Специфіка відтворення термінів, усталених виразів, історичних реалій у розділі про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського	37
2.3. Особливості відтворення авторського стилю у французькому перекладі розділу про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського	40
2.4. Основні перекладацькі трансформації у відтворенні змісту розділу про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського французькою мовою	43
Висновки до другого розділу	54
ВИСНОВКИ	56
RÉSUMÉ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Михайло Грушевський – ключова постать української історіографії, а його праця «Історія України-Руси» є визначальною для розуміння історії України. Переклад французькою мовою дає змогу франкомовній аудиторії ознайомитись з цією спадщиною, сприяючи правдивому баченню української історії у світі, зокрема в контексті сучасного інтересу до української ідентичності.

Аналіз перекладу дозволяє виявити, як складні історичні концепції, терміни та наративи передаються іншою мовою та адаптуються перекладачем до іншої культури. Це дає змогу відстежити, як французькою мовою можна відтворити специфіку середньовічної української історії.

Французька мова є однією з провідних у європейському науковому середовищі. Переклад праці М. Грушевського сприяє діалогу між українською та західноєвропейською історичними традиціями, що актуально в умовах інтеграції України до європейського наукового простору.

Вивчення закономірностей перекладу розкриває проблеми передачі авторського стилю М. Грушевського, який поєднує наукову точність із літературною виразністю. Це дає змогу дослідити стратегії перекладу (дослівний, адаптивний, інтерпретаційний) і їхній вплив на сприйняття тексту.

У контексті російської агресії проти України та спроб переписати історію регіону, переклад і вивчення праць Михайла Грушевського іноземними мовами є важливим для утвердження української історичної перспективи. Французька аудиторія, зокрема, може отримати об'єктивне уявлення про середньовічний Київ як осередок східноєвропейської цивілізації.

Переклад українськомовного історичного тексту французькою мовою дозволяє дослідити, як лексичні, синтаксичні та стилістичні особливості

української мови відтворюються засобами французької мови, що має значення для розвитку перекладознавства та україністики.

Мета дослідження: визначення закономірностей перекладу розділу про середньовічний Київ з т. 2 «Історії України-Руси» М. Грушевського французькою мовою.

Поставлена мета передбачає необхідність реалізації таких **завдань дослідження:**

1. Охарактеризувати науковий стиль як об'єкт лінгвістичних досліджень;
2. Дослідити закономірності перекладу академічних текстів;
3. Розглянути специфіку відтворення історичних текстів в іншомовних перекладах;
4. З'ясувати специфіку франкомовного перекладу історизмів, архаїзмів, термінів, усталених виразів у розділі про середньовічний Київ з т. 2 «Історії України-Руси» М. Грушевського;
5. Виділити відтворення особливостей авторського стилю у французькому перекладі розділу про середньовічний Київ з т. 2 «Історії України-Руси» М. Грушевського.
6. Дослідити особливості перекладацької стратегії при відтворенні першотвору М. Грушевського;

Об'єктом дослідження є лінгвостилістичні засоби, притаманні історичним текстам в українській та французькій мовах.

Предмет дослідження – прийоми та способи відтворення лінгвостилістичних ознак українських історичних праць у французькому перекладі.

У дослідженні були використані такі **методи**: текстологічний аналіз; компаративний аналіз; перекладознавчий аналіз; контекстуальний аналіз. Ці методи дозволяють системно підійти до аналізу перекладу, враховуючи як лінгвістичні, так і культурно-історичні аспекти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що досі переклади «Історії України-Руси» французькою мовою не були предметом ґрунтовного перекладознавчого аналізу. Вивчення саме розділу про середньовічний Київ дозволяє сфокусуватися на унікальному історичному контексті та обставинах публікації французького перекладу за часів Другої світової війни.

Теоретичне значення дослідження. Виконане дослідження збагачує перекладознавство новими даними про переклад історичних текстів, зокрема тих, що мають архаїчну мову та культурно-специфічний контекст. Аналіз перекладу термінів і реалій Київської Русі допомагає розвинути теоретичні підходи до передачі культурно-історичних концептів у мовах з різними традиціями.

Практичне значення дослідження. Рекомендації щодо перекладу можуть бути інтегровані в курси перекладознавства та історії у навчальних закладах. На основі дослідження можна розробити методичні рекомендації для перекладу історичних текстів, зокрема щодо термінології та адаптації культурних реалій.

Структура дослідження зумовлена його метою й завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЧНИХ АКАДЕМІЧНИХ ПРАЦЬ

1.1. Науковий стиль як об'єкт лінгвістичних досліджень

Сучасний український науковий стиль бере свій початок ще з давньої книжної традиції, на яку суттєво впливали грецька та латинська мови – адже саме латина тривалий час була основною мовою європейської науки. Поступово до наукового вжитку почали залучатися й питомі українські мовні засоби, що отримували спеціалізовані значення й перетворювалися на терміни.

У XVI-XVII століттях українські вчені створювали й поширювали наукові праці – монографії, трактати, словники, послання, бесіди – у провідних освітніх та духовних осередках, серед яких Острозька академія, Києво-Могилянська академія, Києво-Печерська лавра, Львівське братство. Значний внесок у формування спільної української наукової мови зробили такі діячі як Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Володимир Антонович, Іван Огієнко, Михайло Грушевський та інші.

З кінця XX століття, після здобуття Україною незалежності й закріплення державного статусу української мови, почалося активне оновлення наукового стилю та термінології, що дозволило розвивати сучасні галузеві терміносистеми відповідно до актуальних потреб і світових наукових стандартів [Мацько 2007, с. 40].

Науковий стиль є одним із ключових об'єктів лінгвістичних досліджень, оскільки він відображає особливості мовного вираження в контексті наукової комунікації. Цей стиль належить до функціональних стилів мови й характеризується специфічними рисами, які забезпечують точність, логічність і об'єктивність передачі інформації.

У рамках лінгвістики науковий стиль вивчається як система, що поєднує лексичні, граматичні, синтаксичні та текстові особливості, спрямовані на реалізацію комунікативних потреб наукового дискурсу.

За визначенням, науковий стиль – це різновид мови, який використовується в академічних, дослідницьких і професійних текстах для передачі наукових знань, аргументації гіпотез, опису експериментів і систематизації інформації.

«Основними стильовими ознаками наукового стилю є абстрагованість, узагальненість, підкреслена логічність, однозначність і точність, ясність і об'єктивність викладу, доказовість, логізована оцінність, переконливість, аналіз, синтез, аргументація, пояснення причинно-наслідкових відношень, висновки та ін.» [Мацько 2007, с. 44]

Абстрагованість як риса наукового стилю забезпечується активним використанням мовних одиниць із узагальненим та абстрактним значенням, зокрема спеціалізованої термінології та абстрактної лексики. Цю властивість формують не лише лексичні засоби, а й морфологічні та синтаксичні конструкції. Зокрема, для наукових текстів характерна підвищена частотність іменників, що зумовлює іменний характер цього стилю та сприяє точному й лаконічному викладу інформації [Мацько 2007, с. 44].

Логічність – наступна ознака наукового стилю, яка проявляється у чіткій послідовності викладу, доказовості, несуперечливості висловлювань і побудові тексту відповідно до загальних принципів логічного мислення. Її забезпечують дві основні умови. По-перше, це логічність самого мислення мовця, що передбачає вміння дисципліновано й послідовно міркувати, знаходити причини явищ, висувати тези, пояснювати факти, обґрунтовувати висновки та пов'язувати їх між собою. Такий підхід гарантує структурованість і завершеність наукового викладу.

По-друге, логічність забезпечується добором мовних засобів, які дозволяють точно передати як зміст самого об'єкта дослідження, так і авторську думку щодо нього. Це передбачає вміння будувати зв'язні тексти, уникаючи суперечливості в поданні матеріалу. Саме завдяки цим умовам науковий стиль досягає смислової цілісності, ясності й переконливості, що є обов'язковими для академічного мовлення [Мацько 2007, с. 45].

Точність і однозначність наукового стилю ґрунтуються на тісному зв'язку мовлення з об'єктивною дійсністю та логічним мисленням. Ці якості досягаються за умови глибокого оволодіння тематикою, знання мовної системи та практичних навичок використання мовних засобів. Під точністю слід розуміти відповідність змісту висловлювань реальним об'єктам, явищам і системі понять про них. Вона забезпечується ретельним добором лексики й умінням мовця правильно співвідносити слово, об'єкт позначення та його поняттєвий зміст [Мацько 2007, с. 46].

Ясність наукового стилю полягає в його доступності й зрозумілості для адресата. Вона забезпечується передусім завдяки точності формулювань і логічній організації матеріалу. Усне мовлення буде зрозумілим тоді, коли мислення слухача не відставатиме від мовця, а в ідеалі — випереджатиме його, створюючи передбачуваність сприйняття. Досягти ясності допомагають правильна вимова, інтонаційне виділення смислових центрів, уповільнений темп мовлення, спокійний тон і ввічливість. У письмових текстах ясність забезпечується логічною послідовністю викладу, точністю термінів, структурованістю абзаців за змістовими сегментами та використанням наскрізних, ключових понять, які повторюються впродовж викладу [Мацько 2007, с. 47].

Об'єктивність наукового стилю проявляється в неупередженому і стриманому поданні матеріалу. Вона передбачає виважену оцінку стану опрацьованості теми, аналіз існуючих теорій, обґрунтування результатів та оцінювання ефективності запропонованих рішень без надмірного емоційного чи

суб'єктивного втручання. Об'єктивне мовлення ґрунтується на фактах, перевірених даних і логічно вибудованих висновках [Мацько 2007, с. 47].

«У науковому стилі виокремлюють такі підстили:

- власне науковий (монографія, стаття, наукова доповідь, повідомлення, тези);
- науково-популярний (виклад наукових даних для нефахівців – книги, статті у неспеціальних журналах, лекції тощо);
- науково-навчальний (підручники, посібники, лекції, словники тощо)» [Мацько 2007, с. 48].

Хоч основні риси наукового стилю залишаються сталими, кожен його підстиль і жанр має власні мовні особливості. Так, для власне наукового підстилю характерне активне використання інтернаціональної термінології. Науково-популярні тексти поєднують науковий виклад з елементами художнього мовлення – епітетами, метафорами, порівняннями – щоб зробити матеріал привабливішим і зрозумілішим для широкої аудиторії. У науково-навчальному підстилі переважає доступна, послідовна подача знань із поступовим уведенням термінів і спрощеною системою доказів, що стимулює навчальну активність і полегшує засвоєння матеріалу.

На лексичному рівні у науковому стилі домінують терміни (наприклад, *“гіпотеза”*, *“експеримент”*, *“аналіз”*), абстрактні іменники (*“розвиток”*, *“вплив”*), а також слова з узагальненим значенням. Часто вживаються запозичення з латинської та грецької мов (наприклад, *“парадигма”*, *“феномен”*).

На граматичному рівні переважають складні синтаксичні конструкції, пасивні звороти (*“дослідження було проведено”*), безособові форми (*“вважається, що...”*), а також номінативні конструкції для підкреслення об'єктивності.

Синтаксичному рівню характерні довгі речення з підрядними частинами, що дозволяють розкрити причинно-наслідкові зв'язки чи деталізувати інформацію [Непийвода 1997, с. 118].

Наукові тексти характеризуються чітко структурованою композицією, яка сприяє логічному, послідовному та аргументованому викладу матеріалу. Як правило, вони мають усталені композиційні компоненти — вступ, основну частину та висновки, що забезпечує цілісність і завершеність наукового повідомлення. Особливістю наукових текстів є також активне використання цитування авторитетних джерел, посилань на попередні дослідження, статистичних даних, таблиць, схем і графіків для ілюстрації теоретичних положень та підтвердження наведених фактів.

Науковий стиль української мови характеризується низкою лексичних і граматичних особливостей. Серед лексичних ознак найпомітнішою є наявність значної кількості термінів, термінологічних словосполучень, професіоналізмів, скорочень та абревіатур. Особливу увагу в науковій комунікації посідає термінологія, адже саме терміни забезпечують точність і однозначність вираження спеціальних понять у межах певної галузі знань.

За визначенням Ірини Гумовської, термін — це «слово чи словосполучення, що має спеціальне значення, виражає і формує професійне поняття, застосовується в процесі засвоєння наукових та професійних об'єктів і кореляції між ними» [Гумовська 2000, с. 9]. Вона виокремлює основні вимоги до терміна: однозначність, відсутність синонімії, здатність відображати суттєві ознаки поняття й інтегруватися в систему термінології відповідної галузі.

Терміни в сучасному науковому стилі поділяються за рівнем спеціалізації на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві [Білозерська 2010, с. 22]. Загальнонаукові терміни (наприклад, *система*, *тенденція*, *теорія*) функціонують у багатьох наукових напрямках. Міжгалузеві терміни поширені в кількох суміжних або віддалених дисциплінах, як-от *амортизація*, *екологічні*

витрати, приватна власність. Вузькогалузеві, своєю чергою, притаманні окремим сферам знань (*дрена, чіп, лізинг*).

Разом із термінами в науковій мові вживаються професіоналізми – спеціальні позначення інструментів, продуктів чи дій у певній професійній діяльності, що не мають статусу наукових термінів і відзначаються конкретністю значення [Зубков 2002, с. 57]. Номенклатура ж являє собою сукупність умовних назв конкретних об'єктів тієї чи іншої галузі, наприклад, маркування або технічні позначення, і суттєво відрізняється від термінів, які фіксують абстрактні поняття.

Слід зауважити, що проблема розмежування термінів, професіоналізмів і номенклатурних одиниць залишається дискусійною. Лінгвісти пропонують різні підходи до класифікації цих лексичних одиниць: одні ототожнюють терміни та професіоналізми, інші наполягають на чіткому розмежуванні, а ще дехто визнає наявність спільних рис.

Формування лексики наукового стилю відбувається переважно за допомогою таких способів словотворення як запозичення з інших мов, афіксація, словоскладання, утворення аббревіатур. Ці процеси сприяють розширенню термінологічного ресурсу української наукової мови відповідно до потреб розвитку сучасної науки.

У текстах наукового стилю, однією з провідних морфологічних рис є домінування іменного способу викладу, коли перевага надається іменникам та іменним конструкціям над дієслівними. Це дозволяє створювати узагальнений виклад без обов'язкової прив'язки до часових рамок. З цієї ж причини у наукових текстах активно вживаються пасивні конструкції та неособові форми дієслів, що допомагає уникати конкретизації виконавця дії та підкреслює об'єктивність викладу.

У науковій мові переважають форми теперішнього часу дієслів, які виконують функцію позачасової характеристики описуваних явищ чи процесів.

Таке саме позачасове значення можуть набувати й форми минулого часу, особливо коли йдеться про усталені наукові положення. Дієслова недоконаного виду використовуються значно частіше за доконані, оскільки саме вони формують теперішній час, що потрібен для узагальнення. Дієслова доконаного виду переважно з'являються у клішованих структурах на зразок *розглянемо, доведемо, зробимо висновок, покажемо на прикладах* тощо.

Ще однією характерною рисою є активне вживання коротких прикметників, що є типовим для наукового стилю. Особливої специфіки набуває й категорія особи. Як правило, уникається вживання займенника *я*, натомість використовують *ми*, що є проявом авторської скромності, колективного авторства та прагнення до максимальної об'єктивності. Окрім цього, у наукових текстах часто можна натрапити на прикметники та дієприкметники, які набувають значення вказівних займенників *цей, такий*, з метою точнішого позначення предметів і явищ у тексті [Карабан 2004, с. 36].

Для синтаксису наукового стилю характерна наявність складних, розгорнутих конструкцій, що дозволяють точно та послідовно передавати складну систему понять, формулювати взаємозв'язки між причинами та наслідками, аргументами та висновками. З цією метою активно використовуються речення з однорідними членами, доповненими узагальнюючими словами, а також різні типи складнопідрядних конструкцій. Особливо типовими є складені підрядні сполучники та сполучникові звороти книжного походження (*з огляду на те що, внаслідок того що, тим часом як, у зв'язку з тим що* тощо).

Важливою синтаксичною рисою є система логічних зв'язків між частинами тексту, яка забезпечується за допомогою вступних слів та словосполучень (*по-перше, з іншого боку, нарешті, отже, таким чином, на завершення*). Такі мовні маркери структурують матеріал, виокремлюють етапи викладу та демонструють послідовність аргументації. У межах абзаців та між

ними активно вживаються слова й конструкції, що позначають зв'язок між висловленими тезами (*зокрема, разом з тим, як зазначалося вище, водночас*).

Речення в наукових текстах, як правило, мають розповідний характер, адже основною метою є виклад інформації, доведення та пояснення. Питальні речення використовуються здебільшого з риторичною або організаційною функцією, щоб сконцентрувати увагу читача на певному питанні або підвести до певного міркування. Через узагальнено-абстрактний характер наукового викладу та позачасовість розгляду матеріалу у науковому стилі активно застосовуються безособові, невизначено-особові та узагальнено-особові конструкції. У таких реченнях дійова особа залишається невизначеною або подається узагальнено, а акцент переноситься на саму дію чи явище.

Для сучасного наукового стилю властиве прагнення до синтаксичної компресії – збільшення обсягу інформації при скороченні обсягу тексту. Це досягається шляхом використання конструкцій з віддієслівними іменниками, стійких словосполучень, скорочених формулювань та складносурядних і складнопідрядних речень із чітко організованою внутрішньою структурою.

Науковий стиль розвивався під впливом грецької та латинської традицій, а згодом на основі питомих українських засобів. Основними стильовими ознаками є абстрагованість, логічність, точність, ясність і об'єктивність викладу, які реалізуються через низку лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей.

У лексичному аспекті домінують терміни, професіоналізми, номенклатурні назви, а також запозичення з інших мов. Термінологічна система структурується за рівнем спеціалізації на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни, що забезпечує точність наукової комунікації. На морфологічному рівні для наукового стилю типовим є іменний характер, активне використання теперішнього часу і пасивних конструкцій.

На синтаксичному рівні переважають складнопідрядні речення, конструкції з однорідними членами та узагальнюючими словами, що дає змогу точно передавати причинно-наслідкові відношення та деталізувати інформацію. Також простежується прагнення до синтаксичної компресії – стислого викладу з максимальною інформаційною насиченістю, що реалізується за допомогою віддієслівних іменників, стійких словосполучень та абревіатур. Таким чином, сучасний український науковий стиль – це функціонально організована система, зорієнтована на точну, об'єктивну та логічно вибудовану передачу наукової інформації.

1.2. Закономірності перекладу академічних текстів

«Переклад є одним із найважливіших шляхів взаємодії національних культур, це спосіб міжкультурної комунікації. Перекласти – означає точно, змістовно висловити засобами однієї мови те, що вже зафіксовано засобами іншої мови в нерозривній єдності змісту і форми. Процес перекладу – це не лише заміна одиниць однієї мови одиницями іншої мови, це складний процес з низкою труднощів, які необхідно подолати фахівцю для того, щоб правильно перекласти тексти документів. Для якісного перекладу потрібна термінологічна підготовка» [Рибалко 2013, с. 5].

«Процес перекладання охоплює такі етапи: 1) зорове чи слухове сприймання інформації чужою мовою, усвідомлення її змісту; 2) аналіз інформації мовою оригіналу і синтез рідною мовою; 3) відтворення змісту рідною мовою» [Рибалко 2013, с. 5].

Повний переклад наукового тексту передбачає кілька послідовних етапів. Спочатку необхідно ознайомитися з усім текстом, щоб зрозуміти його зміст. Далі текст поділяють на окремі смислові частини, кожен з яких перекладають окремо. Після цього здійснюється стилістична обробка всього перекладу. Текст має відповідати нормам літературної української мови, бути вільним від надмірних повторів, усі терміни й назви мають використовуватися у сталому,

однозначному значенні. Якщо можливо, перевагу варто віддавати лаконічним формулюванням.

Реферативний переклад – це або письмовий переклад попередньо відібраних фрагментів оригіналу, які разом утворюють цілісний, зв'язний виклад, або короткий переказ основного змісту тексту із додаванням висновків та оцінок. За обсягом реферативний переклад зазвичай у 5–10 разів менший від повного тексту.

Анотаційний переклад являє собою короткий огляд оригіналу, в якому перелічуються основні питання, порушені в тексті, та за потреби подається загальна критична характеристика. Такий переклад дає змогу спеціалісту швидко зорієнтуватися в тематиці, структурі, призначенні та актуальності тексту, чи то наукової статті, технічного документа, чи популярного наукового видання.

Автоматичний комп'ютерний переклад виконується за допомогою спеціальних перекладацьких програм. Водночас отриманий таким чином текст обов'язково потребує уважної перевірки, зокрема слід звертати особливу увагу на коректність перекладу власних назв, термінів, слів у переносному значенні, багатозначної лексики, паронімів, омонімів, а також на правильність граматичних форм [Рибалко 2013, с. 9].

Під час перекладу академічних текстів необхідно враховувати низку специфічних особливостей. Зокрема, такі тексти містять значну кількість спеціалізованих академічних термінів, численні аббревіатури та скорочення. Обов'язковою умовою є відсутність двозначності, адже академічний переклад вимагає максимальної точності передавання змісту.

Особливу увагу перекладачам слід приділяти уніфікації термінології, адаптації перекладу до культурно-національних відмінностей, точному розумінню контексту й правильній передачі спеціалізованих понять. Важливо застосовувати стандартизовану термінологію, узгоджену з міжнародними

нормами та освітніми стандартами, що дозволяє уникати термінологічної неузгодженості в різних мовних середовищах [Хуртак 2024, с. 267].

Процес перекладу академічної термінології базується на принципах перекладу науково-технічної документації. Залежно від мети, перекладач може обирати між вільним перекладом, що передає загальний зміст, і дослівним перекладом, який зберігає синтаксичну структуру оригіналу, хоч і не завжди забезпечує адекватність викладу. Якісний переклад вимагає також врахування культурних і лінгвістичних відмінностей, адже певні терміни чи поняття можуть по-різному тлумачитись у різних національних традиціях.

Основним прийомом перекладу термінів є використання лексичних еквівалентів, тобто усталених відповідників в українській мові. Водночас допустимим є калькування лише за умови, що це не суперечить нормам сполучуваності в мові перекладу. Для адекватної передачі змісту перекладачеві доводиться використовувати лексичні, граматичні, лексико-граматичні й синтаксичні трансформації, серед яких – транскрипція, транслітерація, конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад, експлікація та компенсація, а також перестановки й структурні перетворення [Карабан 2004, с. 342].

Переклад академічних текстів вимагає балансу між точністю, стилістичною відповідністю та адаптацією до цільової мови й аудиторії. Основні закономірності включають збереження формальності, точність термінології, адаптацію синтаксису, уникнення буквральності, послідовність у формативанні, культурну чутливість і врахування читачів. Дотримання цих принципів забезпечує якісний переклад, який відповідає стандартам академічного дискурсу.

1.3. Підходи до відтворення змісту історичних текстів

У лінгвістиці поняття історичного дискурсу досі не має усталеного визначення. Наприклад, С. Запольських пропонує визначення історичного

дискурсу як «об'єктивований специфічними мовними формами функціонально-смысловий континуум, заданий тим комунікативним модусом спілкування, який мав місце в субкультурному локалізованому середовищі певної епохи і який характеризується системою організованих домінантних ознак, повторюваних у множині різножанрових текстів» [Запольських 2007, с. 131].

Серед характерних рис цього виду дискурсу дослідниця виокремлює цілісність (опис історичних фактів у системі тісної їх взаємодії), інтерпретативність (відбір фактів, їх конструювання, аргументація, значення, яке вони отримують у творі), авторитетність (обов'язкова наявність посилань на інші авторитетні джерела), об'єктивність (об'єктивовані висловлювання, неупереджений виклад історії), аргументативність (аргументація від конкретного до абстрактного, шляхом пояснення даних з історичних джерел) [Запольських 2007, с. 130].

На жаль, на сьогодні обсяг наукових напрацювань, присвячених відтворенню текстів історичного дискурсу у мовній парі українська–французька, залишається вкрай обмеженим. Це зумовлено як тривалим перебуванням України в умовах колоніальної залежності, що спричинило маргіналізацію національної історіографії в міжнародному науковому просторі, так і тривалою відсутністю системного аналізу перекладацьких практик у цьому напрямі. Відтак проблема перекладу історичних текстів цієї мовної пари досі потребує належного комплексного вивчення.

Відтворення змісту історичних текстів є складним завданням, яке вимагає не лише знання мов, але й глибокого розуміння історичного контексту, культурних особливостей та стилістичних нюансів оригіналу. Переклад історичних текстів розглядається з позицій інтерпретативної теорії «як комунікативний процес, у якому беруть участь три основні учасники, а саме

відправник (адресант) вихідного тексту, перекладач та одержувач (адресат) вихідного тексту» [Чередниченко 2001, с. 487].

У перекладознавстві важливе місце посідає розмежування перекладацьких стратегій та прийомів, адже ці поняття стосуються різних рівнів перекладацької діяльності. Перекладацька стратегія визначається як «загальна програма перекладацьких дій, або ж метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі комунікативного наміру автора з урахуванням культурологічних і особистісних особливостей мовця, а також базового рівня мовної надкатегорії та підкатегорії» [Михайленко 2014, с. 149].

Відмінності між культурами та мовними картинами світу ускладнюють передачу оригінального тексту іншою мовою без певних втрат. Перекладач може звернутися до таких перекладацьких стратегій як форенізація (очуження) або адаптація (одомашнення).

Якщо перекладач обирає стратегію форенізації задля максимально точної передачі змісту, це дозволяє зберегти у перекладі чужомовні елементи оригіналу, хоча водночас може частково порушити звичні норми культури мови перекладу. Цю стратегію також можна використати з метою збагачення цільової культури, однак надмірна кількість чужих елементів у тексті створює ризик перевантажити його і зробити менш доступним та зрозумілим для читача [Запольських 2005, с. 129].

Інша стратегія, яку може обрати перекладач — адаптація, також спрямована на забезпечення інформативної точності, але передбачає підбір функціональних чи культурних відповідників. У результаті це часто призводить до часткової втрати культурної специфіки оригіналу або його хронологічних ознак. Такий текст стає простішим і зрозумілішим для широкого кола читачів, створюючи у них помилкове враження, ніби вони читають оригінальний твір, а не його переклад [Запольських 2005, с. 129].

На відміну від стратегії, перекладацькі прийоми охоплюють конкретні способи реалізації цієї стратегії на рівні окремих одиниць тексту. Так, за визначенням О. Селіванової, перекладацькі трансформації розглядаються як «прийоми, які передбачають процедуру перетворень у процесі переходу від одиниць тексту оригіналу до одиниць тексту перекладу» [Селіванова 2011, с. 545]. Таким чином, стратегія задає загальний напрям роботи з текстом, а прийоми є конкретними інструментами, які допомагають досягти поставленої мети.

Історичні тексти зазвичай містять характерну для свого часу лексику та відображають тогочасні погляди й суспільні норми. Антропоніми, топоніми, назви подій та історичні реалії забезпечують чітку номінацію об'єктів та явищ. При цьому в деяких з них присутні емоційність, образність і асоціативність, що формує в оригінальних текстах особливий культурно обумовлений простір і вимагає від перекладача уважного та обережного підходу.

Основними лексичними одиницями історичних текстів виступають архаїзми та історизми, адже саме вони фіксують мовну своєрідність минулих епох, відтворюють побут, соціальні реалії та культурний контекст часу. У своїй праці дослідниця К. Гуменна пропонує докладну класифікацію архаїзмів, поділяючи їх на кілька груп: лексичні, семантичні, фразеологічні, синтаксичні, граматичні, орфографічні та авторські [Гуменна 2020, с. 157].

На сьогодні існує кілька підходів до перекладу історизмів і архаїзмів. Так, Т. Ласінська виокремлює серед них архаїзацію, вилучення, нівелювання та модернізацію [Ласінська 2017, с. 36].

Архаїзація традиційно сприймається як перекладацький прийом, характерний саме при відтворенні історично маркованої лексики. У сучасному мовознавстві прийнято поділяти архаїзацію на цілісну та умовну. Цілісна архаїзація – це переклад, спрямований на максимально точне відтворення вихідного тексту з дотриманням лексико-семантичних, граматичних та

стилістичних особливостей тексту оригіналу. Однак цілісна архаїзація рідко застосовується в перекладацькій практиці через суттєву відстань між епохами.

Вилучення є одним із видів лексико-граматичних трансформацій і використовується тоді, коли в мові перекладу немає відповідника для певної мовної одиниці. Як і будь-який інший перекладацький прийом, вилучення має на меті забезпечити адекватну еквівалентність у мові перекладу. Цей прийом доцільно застосовувати при перекладі історизмів та архаїзмів у випадках, коли лексична одиниця містить зайву або другорядну інформацію, що може порушити цілісність і логічну послідовність перекладеного тексту.

Нівелювання як перекладацький прийом застосовується доволі рідко. Воно полягає в тому, що перекладач свідомо пропускає в тексті-оригіналі окремі елементи, які мають важливе смислове навантаження. Проти такого способу перекладу історизмів і архаїзмів виступає Т. І. Комарова, наголошуючи, що ці одиниці несуть у собі певні конотації та викликають асоціації, тому їх ігнорування призводить до втрати емоційного забарвлення й образності у тексті перекладу.

Модернізація передбачає заміну лексичних одиниць оригіналу на відповідні слова в мові перекладу, які є природними та зрозумілими для культури цільової аудиторії. Іншими словами, архаїчні чи застарілі найменування в такому перекладі підбираються відповідно до сучасної мовної норми. У результаті перекладач створює текст, який може дещо віддалятися від культурного контексту оригіналу, зате стає доступнішим і зрозумілішим для читача.

В основі такого підходу лежить так звана «модель перекладу третього світу», запропонована в другій половині ХХ століття бразильськими поетами й перекладачами Августо та Гарольдо де Кампоси. Ця концепція виникла на хвилі прагнення Бразилії позбутися колоніальної спадщини та утвердити власну культурну ідентичність. «Модель перекладу третього світу» передбачала

ігнорування будь-якої іншої культури, окрім бразильської, тобто переклад передбачав відтворення текстів з використанням характерної для Бразилії культури [Кам'янець 2010, с. 11].

Водночас Н. Білоус, О. Гурська та Л. Теремінко відокремили перекладацькі прийоми, доцільні для відтворення історизмів та архаїзмів: транскрипція, транслітерація, калькування, введення до тексту семантичного неологізму, описовий переклад, принцип родо-видової заміни [Білоус 2021, с. 140].

Транслітерацію під час перекладу історизмів використовують у випадках, коли йдеться про імена людей, назви народів, посад, стародавні географічні топоніми, титули чи предмети побуту. Транслітерація – це буквене відтворення оригінального слова засобами алфавіту мови перекладу, тобто передача написання вихідної лексеми через послідовну заміну її літер відповідними літерами іншої мови. Такий прийом допомагає зберегти історичну лексику, властиву певному часовому періоду. Однак надмірне застосування транслітерації може перевантажити текст та ускладнити його сприйняття для сучасного читача. До того ж у деяких випадках транслітеровані слова потребують додаткових пояснень або коментарів у тексті чи на полях.

Перекладацька транскрипція – це спосіб відтворення звучання вихідного слова за допомогою фонем мови перекладу, тобто своєрідна фонетична імітація оригіналу. Такий прийом дозволяє передати іншомовну лексему у вигляді, адаптованій до фонетичних особливостей цільової мови. Транскрипція зазвичай застосовується під час перекладу власних назв, реалій чи понять, для яких у мові перекладу відсутній готовий відповідник.

Слово “*гетьман*” у перекладі на багато мов зазвичай передається за допомогою транскрипції. Це підтверджує й приклад із міжнародного кінофестивалю «Берлінале» 2002 року, де демонструвався український фільм Юрія Іллєнка «Молитва за гетьмана Мазепу». У його міжнародній назві лексему

“гетьман” збережено в транскрибованому вигляді: “*A prayer for hetman Mazepa*” (англ.), “*Une priere pour hetman Mazeppa*” (фр.).

Розглянемо такий перекладацький прийом як калькування. «Калькування (дослівний, або буквальный, переклад) – це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови у цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» [Жулавська 2017, с. 16].

Використання стилістичного або семантичного неологізму полягає у створенні перекладачем умовно нового слова чи словосполучення для передачі змісту реалії, яка не має готового відповідника в мові перекладу. Відмінність від кальки полягає в тому, що новоутворене слово не має етимологічного зв'язку з лексичною одиницею.

Описовий переклад – це спосіб відтворення безеквівалентної лексики, коли значення слова з мови оригіналу передається за допомогою розгорнутого словосполучення або фрази, що пояснює основні риси чи характеристики позначуваного явища. По суті, такий прийом є формою дефініції, сформульованої мовою перекладу.

Досить часто перекладачі комбінують два прийоми для передачі історизмів – транскрипцію або калькування разом з описовим перекладом, пояснюючи значення реалії у покликанні чи примітці. Після такого пояснення перекладач має можливість далі використовувати в тексті транскрибований чи калькований варіант без додаткових роз'яснень.

Принцип родо-видової заміни передбачає заміну конкретного поняття більш загальним. Такий прийом дозволяє передати зміст історизму за допомогою лексеми з ширшим значенням, коли точного відповідника в мові перекладу немає, зберігаючи при цьому основний сенс.

Наприклад, у франкомовному перекладі «Історії України-Руси» М. Грушевського можемо простежити переклад лексеми “*osada*” як “*villes*”, що є прикладом застосування принципу родо-видової заміни. У цьому випадку конкретне поняття “*osada*”, що позначає укріплені поселення певного типу, замінюється загальнішим “*villes*”, яке охоплює всі населені пункти міського типу.

У своїй статті І. Смущинська зазначає, що історизми та архаїзми тісно пов’язані з історичним та культурним контекстом Франції, тож ставлять перед перекладачем специфічну проблему еквівалентності. Виокремлено два основні підходи: з одного боку, прямий переклад, що включає транскрипцію та транслітерацію старовинних термінів, а з іншого – описовий переклад, спрямований на пояснення історичної реальності за допомогою перифраза [Смущинська 2016, с. 105].

Ці підходи ілюструють конкретні приклади, такі як *moralité*, перекладене як мораліте, або *camisard*, позначене як гугенот-селянин, учасник повстання.

Використання архаїзмів у французьких літературних творах також повертається в естетичний та історичний контекст. Навмисне використання цих лексичних, синтаксичних або морфологічних архаїзмів дозволяє письменникам відтворити місцевий колорит минулої епохи.

У поезії архаїзми, які називаються поетизмами, займають особливе місце. Вони допомагають надати мовленню піднесеного, благородного та емоційного тону. Дослідження показує, що французька поезія має специфічний архаїчний і поетичний лексичний шар, що раніше заперечували деякі дослідники. Однак переклад цих поетизмів ставить додаткові виклики. Природний еквівалент українською мовою часто можна знайти в церковнослов'янському лексиконі або в архаїзмах давнього фонду української мови, що забезпечує прийнятні стилістичні та емоційні відповідності [Смущинська 2016, с. 118].

Наприклад, *l'Agneau de Dieu* – агнець божий (а не ягня).

Кількість і роль архаїзмів у творі залежать як від історичної епохи, що зображується, так і від естетичних тенденцій та індивідуального стилю автора. Основною функцією архаїзму в літературному тексті є відтворення атмосфери минулого та додавання історичного колориту до розповіді. Але він також може слугувати для створення ефекту урочистості, іронії або поетичної емоції. Цей стилістичний аспект залишається особливо живим у класичній та романтичній французькій поезії, де архаїзми беруть активну участь у створенні вишуканого та благородного стилю.

Таким чином, в процесі перекладу перекладач повинен не тільки відтворити лексичний зміст цих архаїзмів, але й зберегти їх стилістичну та культурну функцію, використовуючи аналогічні ресурси мови перекладу – чи то архаїзми, біблійні вирази чи лексеми національної літературної спадщини.

Історичний дискурс – це тип текстів, у яких розповідається про події минулого. Він має свої характерні ознаки: поєднує історичні факти у єдину картину, пояснює їхнє значення, спирається на авторитетні джерела, прагне бути об'єктивним і наводить аргументи, щоб обґрунтувати викладене.

Переклад історичних текстів – це складна робота, яка має на меті передати не тільки зміст, а й історичний контекст, специфічні лексеми, терміни назви та погляди, які переважали в ті часи. Для цього перекладач обирає стратегію як загальний підхід до перекладу. Наприклад, можна максимально зберегти чужі для мови перекладу елементи (форенізація) або адаптувати їх до культури цільової аудиторії (адаптація). А вже в межах обраної стратегії застосовуються конкретні прийоми, такі як транскрипція, транслітерація, калькування, добір семантичного неологізму, описовий переклад чи родо-видова заміна.

Оскільки не всі історичні реалії мають прямі відповідники в іншій мові, перекладачеві часто доводиться самостійно вирішувати, як краще передати той чи інший термін. Вибір еквівалента залежить від контексту, цільової аудиторії

та завдань перекладу. Така робота потребує уважності, знання історії, культури та стилістики обох мов.

Висновки до першого розділу

Науковий стиль – це різновид мови, який використовується в академічних, дослідницьких і професійних текстах для передачі наукових знань, аргументації гіпотез, опису експериментів і систематизації інформації. Формування наукового стилю пов'язане з розвитком науки як соціального інституту. У Європі його витоки сягають XVII століття, коли з'явилися перші наукові журнали й праці, написані національними мовами, а не латиною. В українській мові науковий стиль почав активно розвиватися в XIX столітті завдяки працям таких діячів, як Іван Франко, Михайло Грушевський та інші, які адаптували мову до потреб академічного письма.

Науковий стиль як один із функціональних стилів мови характеризується абстрагованістю, логічністю, точністю, ясністю та об'єктивністю викладу, які реалізуються через низку лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей.

На лексичному рівні домінують терміни, професіоналізми, номенклатурні назви, а також запозичення з інших мов. Термінологічна система, за рівнем спеціалізації, поділяється на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни, що забезпечує точність наукової комунікації. На морфологічному рівні для наукового стилю типовим є іменний характер, активне використання теперішнього часу і пасивних конструкцій.

На синтаксичному рівні переважають складнопідрядні речення, конструкції з однорідними членами та узагальнюючими словами, що дає змогу точно передавати причинно-наслідкові відношення та деталізувати інформацію. Також простежується прагнення до синтаксичної компресії – стислому викладу з максимальною інформаційною насиченістю, що реалізується за допомогою віддієслівних іменників, стійких словосполучень та аббревіатур. Таким чином, сучасний український науковий стиль – це функціонально організована система, зорієнтована на точну, об'єктивну та логічну передачу наукової інформації.

Переклад академічних текстів має низку специфічних вимог, серед яких ключове місце посідають точність, однозначність і уніфікація термінології. Особливу увагу перекладач повинен приділяти стандартизації термінів, що забезпечує термінологічну узгодженість в академічному та міжкультурному середовищах. Не менш важливим є врахування культурно-національних відмінностей і контекстуальної специфіки, адже значення одних і тих самих понять у різних культурах може відрізнятись.

Для досягнення адекватності перекладу активно застосовуються лексичні, граматичні, лексико-граматичні та синтаксичні трансформації. Серед них виділяють такі прийоми як транскрипція, транслітерація, конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад, експлікація, компенсація, а також перестановки та структурні перетворення, що дозволяють адаптувати текст до норм цільової мови без втрати змісту.

Історичний дискурс – це різновид текстів, в яких йдеться про події минулого. Йому притаманні характерні риси, такі як об'єднання історичних фактів у цілісну картину, пояснення їхнього значення, опора на авторитетні джерела, прагнення до об'єктивності та аргументоване викладення матеріалу.

Переклад історичних текстів – складний процес, що передбачає передачу не лише змісту, а й історичного контексту, лексики, термінів, назв і світоглядних уявлень, характерних для певної епохи. Для цього перекладач обирає загальну стратегію перекладу, наприклад, збереження іншомовних елементів (форенізація) або їх адаптацію до культури цільової мови (адаптація). У межах обраної стратегії застосовуються конкретні перекладацькі прийоми – транскрипція, транслітерація, калькування, введення семантичного неологізму, описовий переклад чи родо-видова заміна.

Оскільки чимало історичних реалій не мають точних відповідників в іншій мові, перекладачеві часто доводиться самостійно визначати спосіб передачі таких одиниць. Вибір еквівалента зумовлюється контекстом, цільовою

аудиторією та завданнями перекладу. Цей процес вимагає особливої уважності, знання історичного матеріалу, культурного контексту та стилістичних норм обох мов.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФРАНКОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ РОЗДІЛУ ПРО СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ КИЇВ ІЗ «ІСТОРІЇ УКРАЇНИ-РУСИ» М. ГРУШЕВСЬКОГО У ФРАНКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

2.1. Специфіка відтворення історизмів та архаїзмів у перекладі французькою мовою розділу про середньовічний Київ з т.2 “Історії України-Руси” М. Грушевського

Михайло Грушевський народився 1866 року в родині чиновника зі священницького роду на Київщині. Завдяки забезпеченому становищу родини він мав змогу повністю присвятити себе науковій діяльності. Обдарований надзвичайними здібностями та винятковою пам'яттю, Грушевський легко опановував навчання в Київському університеті. У Києві він здобув ступінь магістра історії та написав низку важливих наукових праць, серед яких особливе місце посідають «Очеркъ історіи Кіевской землі отъ смерти Ярослава до конца XIV в.» (Київ, 1891) і магістерська дисертація «Барское староство» (Київ, 1894).

Працюючи над «Історією України-Руси», Грушевський неодноразово змушений був заглиблюватися в малодосліджені теми, самостійно відшукувати архівні джерела, які раніше не використовувалися в науковому обігу. З численних нерозроблених документів, архівів і пов'язаних із ними проблем йому доводилося відтворювати як передісторію України, так і періоди князівської доби, литовсько-руської державності, козацтва, Хмельниччини та інші етапи історичного розвитку. Ця праця поєднала в собі архівні розвідки, джерелознавчий аналіз та історіографічні студії. «Історія України-Руси» – це відома десятитомна монографія Грушевського, що стала головною роботою його життя. Франкомовний переклад частини цієї праці був використаний для лінгвостилістичного аналізу в емпіричному розділі нашого дослідження.

Під час Другої світової війни міжнародна наукова співпраця опинилася в надзвичайно складному становищі. Було зруйновано міста, втрачені культурні пам'ятки, загинули визначні історики з Польщі, Чехії, а також інших країн Європи. Багато науковців опинилися у скрутному становищі або змушені були припинити свою діяльність. Видавництва й наукові журнали зіштовхнулися з фінансовими труднощами та цензурою.

Міжнародні наукові конгреси було скасовано, а видання праць і обмін дослідженнями став майже неможливим. Попри це, Міжнародний комітет історичних наук намагався зберегти зв'язки між істориками різних країн, продовжував видавати *Bulletin*, організовувати роботу комісій і підтримувати моральний дух наукової спільноти, вірячи у відновлення науки після війни.

Переклад і публікація праці Михайла Грушевського «Історія України-Руси» невідомим перекладачем у часи Другої світової війни – надзвичайно цінна історична спадщина. Вона не лише зберегла український культурний контекст для європейського читача, а й стала важливим символом стійкості науки в умовах війни та втрат.

У цій роботі основну увагу зосереджено на аналізі перекладацьких прийомів, використаних у франкомовному перекладі розділу про середньовічний Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського. Дослідження дозволить простежити, які способи передачі історичних реалій та культурно маркованих елементів були застосовані перекладачем для збереження змісту й історичного колориту оригіналу.

Залучимо до аналізу особливості франкомовного перекладу історизмів, архаїзмів, термінів, усталених виразів у розділі про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Друга річечка Либедь, тепер ледви видна, колись досить значна, межувала київські горби з полудня; тільки в другій половині XIX в. залибедські **осади** стали київськими передмістями.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*La deuxième petite rivière, Lybed, maintenant à peine visible, autrefois assez importante, limitait les hauteurs de Kyiv au sud ; ce n'est que dans la deuxième moitié du XIXe siècle que les **hameaux** de l'autre côté de la Lybed sont devenus des faubourgs de Kyiv.*

Лексема *осада* в українському історичному контексті позначає укріплене поселення, містечко або міське утворення. Переклад її як *hameaux* є прикладом модуляції-конкретизації, адже *hameaux* означає хутори або невеличкі селища. Використання цього прийому є влучним, а обрана перекладачем стратегія адаптації/одомашнення – коректною. Однак, враховуючи, що у проаналізованому надалі матеріалі для позначення лексеми *осада* використовуються інші еквіваленти, робимо висновок щодо браку послідовності у підході перекладача до відтворення історичних термінів, вжитих в оригіналі.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Се була **величава** церква, котрої теперішня, збудована на її фундаментах в XIX століттю, не займає й половини.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*C'était, une église **gigantesque**, dont, celle d'aujourd'hui, construite sur ses fondements au XIXe siècle, n'occupe même pas la moitié.*

Переклад лексеми *величава* словом *gigantesque* є прикладом модуляції з контекстуальною конкретизацією. Українське слово *величава* містить у собі стилістично-емоційні характеристики, такі як урочистість, монументальність. Натомість французьке *gigantesque* фокусує увагу винятково на гігантських розмірах, підкреслюючи велич споруди насамперед у плані її масштабів.

Однак вибір *gigantesque* у перекладі є невдалим з погляду збереження стилістико-семантичної глибини оригіналу. Більш влучним варіантом у цьому контексті було б використати *imposante*, яке органічно поєднує ознаку величності й масштабності споруди.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Пізнійше сей старий город ще більше був забудований церквами, княжими дворами й иньшими подібними будинками.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

Plus tard cette ancienne ville se remplit encore plus d'églises, de palais princiers et d'autres édifices semblables.

Слово *княжі* було перекладено за допомогою модуляції-генералізації та певною мірою спрощення – *princiers*. *Princiers* походить від *prince* і буквально означає княжий або королівський. Формально така передача здається коректною, адже у французькій історичній лексиці *prince* справді може використовуватися для позначення правителів.

Однак якщо врахувати історико-культурний контекст Київської Русі, слово *князь* не є прямим відповідником *prince*, адже має свої специфічні особливості, пов'язані із системою шляхетських титулів давньоукраїнської держави. У європейській традиції *prince* тяжіє радше до спадкових монархів чи членів королівських родин, тоді як *князь* – це володар князівства. таким чином в

цьому фрагменті перекладач також вдався до стратегії одомашнення і переклав титул за допомогою функціонального аналогу.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Сей „новий **двір**” княжий мабуць теж був у старім городі (думаю, тим і пояснюєть ся його імя, що він стояв у близшім сусідстві старого).*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Ce « nouveau **château** » princier se trouvait peut-être aussi dans la vieille ville (je pense que son nom s'explique par là même qu'elle se trouvait dans le voisinage immédiat de l'ancienne).*

Звернімо увагу на переклад лексеми *двір*. Автор французького перекладу пропонує відтворити його за допомогою лексеми *château*. В українському історичному контексті *княжий двір* – це не лише житловий палац, а й князівське житло, господарські споруди, майданчики для зборів, інколи навіть церква та захисні укріплення. Французьке *château* зазвичай позначає замок, який становить лише окремий елемент давньоруського княжого двору.

Таким чином, вибір *château* у вихідному тексті – модуляція здійснена шляхом заміни цілого певним елементом. Це прийнятне рішення для читача, але з воно призводить до втрати історико-культурної інформації.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Але з усіх церков старого города зістало ся дуже мало: церква св. Василя має старі **мури**, від иньших не лишило ся нічого, окрім останків фундаментів; навіть місць тих церков здебільшого не знаємо докладно.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Mais de toutes ces églises de la vieille ville il n'en est resté que fort peu : l'église de Saint-Basile conserve d'anciennes **murailles** ; des autres il n'est rien resté sauf des vestiges de fondements, et nous ne connaissons même pas, généralement, leur emplacement exact.*

Автор французького перекладу пропонує відтворити лексему *мури* за допомогою калькування, використавши варіантний відповідник – *murailles*. Обидві лексеми належать до історико-архітектурної лексики, мають схожу семантику, пов'язану з масивними кам'яними або цегляними стінами, і вживаються у відповідних стилістичних регістрах кожної з мов, тому запропоноване рішення може вважатися вдалим.

2.2. Специфіка відтворення термінів, усталених виразів, історичних реалій у розділі про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*В сусідстві княжого двора була в'язниця — „**поруб**”, для особливо небезпечних в'язнів.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Auprès du château princier se trouvait la prison « **Poroub** » pour les prisonniers particulièrement dangereux.*

У цьому випадку перекладач для передачі історичного терміна *поруб* використав транскрипцію *Poroub*. Такий прийом є доцільним, оскільки лексема *поруб* належить до категорії історизмів, що не мають усталених еквівалентів у

французькій мові. Цим словом у давньоукраїнській традиції позначали дерев'яну або земляну в'язницю, зазвичай яму, призначену для утримання особливо небезпечних злочинців чи полонених. Рішення використання транскрипції зі збереженням поданої в оригіналі пояснювальної конструкції є цілком прийнятним.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Не вважаючи на пороблені розширення, старий город всеж таки був рішучо тисним, від коли Київ став **столицею світової держави**.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Malgré les agrandissements effectués, l'ancienne ville était cependant décidément trop étroite, depuis que Kyiv était devenu la **capitale d'une puissance mondiale**.*

Звернімо увагу на переклад словосполучення *столиця світової держави*. У французькому перекладному варіанті йому відповідає *capitale d'une puissance mondiale*. Такий переклад є прикладом метонімічного розвитку образу з елементами гіперболізації, оскільки український вираз *світова держава* має ширше значення, яке в контексті Київської Русі радше позначає державу великого впливу у тодішньому політичному просторі. Натомість у французькому варіанті вжито термін *puissance mondiale*, що в сучасній французькій має значення глобальної держави, яка відіграє визначну роль на міжнародній арені.

Попри сучасні конотації цього словосполучення, такий переклад у даному контексті виглядає виправданим, оскільки в оригіналі Грушевський навмисне вживає дещо піднесене формулювання, аби підкреслити міжнародний авторитет і вагу Києва часів його політичного розквіту.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Ярослав, зайнявши ся будовами й окрасами, що мали зверху надати Київу відповідний його значінню вигляд, узяв під город і прилучив до старого города сусідню, положену на полудневий захід височину, кілька разів більшу від старого города Новий — т. зв. Ярославів, або „Великий город”.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Yaroslav, s'occupant des constructions et des embellissements qui devaient donner à Kyiv une apparence correspondant à son importance, engleba dans la ville et ajouta à l'ancienne « **Hora** » la hauteur située au sud-ouest de la cité primitive et plusieurs fois plus étendue qu'elle : la « Ville neuve », appelée aussi ville de Yaroslav ou « Grand Ville ».*

Перекладач відтворює топонім *Гора* через транскрипцію *Hora*. Таке рішення є виправданим, оскільки в середньовічному Києві *Гора* справді була власною назвою укріпленої частини старого міста на пагорбі.

Водночас варто зауважити, що така назва без пояснення залишається малозрозумілою для французького читача, не обізнаного з історією. Для повноцінного сприйняття доцільно було б додати коротку примітку чи пояснення, щоб читач не сприймав *Hora* як абстрактний термін або чужий топонім без змістовного наповнення. Тобто, хоч транскрипція в цьому випадку правильна і функціонально виправдана, її використання без перекладацького коментаря дещо ускладнює орієнтацію в історичному просторі Києва для франкомовного читача.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Головні **ворота** були від полудневого заходу — т. зв. **Золоті**, звані так правдоподібно тому, що були побивані **золоченою бляхою**.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Les portes principales, ou **Portes d'Or**, ainsi appelées probablement parce qu'elles étaient recouvertes de **plaques dorées**, se trouvaient au sud-ouest.*

У цьому випадку перекладач застосовує калькування з незначною адаптацією. Історична назва *Золоті ворота* передана як *Portes d'Or*, що є калькованим невідповідником цього топоніма. Це дозволяє зберегти смислову прозорість і зробити назву зрозумілою для франкомовного читача, водночас зберігаючи її історичне значення. У цьому контексті це оптимальний варіант, оскільки назва пояснюється далі в тексті, а її адаптована форма відповідає французькій традиції оформлення власних назв міських брам.

Передача словосполучення *золоченою бляхою* французьким *plaques dorées* є прикладом модуляції (метонімічного розвитку образу). Оригінальна конструкція акцентує увагу на способі покриття – оббиванні золоченою металевою обшивкою, тоді як у перекладі обирається вираз *plaques dorées*, що буквально означає позолочені пластини.

Отже, найчастотнішими перекладацькими прийомами при відтворенні історизмів, архаїзмів, термінів, усталених виразів у перекладі розділу про середньовічний Київ з т.2 «Історії України-Руси» стали конкретизація, калькування, генералізація, транслітерація, додавання та описовий переклад.

2.3. Особливості відтворення авторського стилю у французькому перекладі розділу про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Вони були муровані з цегли й дикого каменя, як показують їх останки, мали на горі **церкву Благовіщення** і різні сховки („**комори Златыхъ вратъ**”).

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

Elles étaient faites de maçonnerie en briques et en pierre brute, comme en font preuve leurs restes, et elles étaient surmontées de l'église de l'Annonciation (Blahovistchénnia) et de différents entrepôts (« granges des Portes d'Or »).

У цьому фрагменті перекладач відтворює лексему *комори* французьким *granges*. Такий варіант є не цілком точним, адже *grange* у французькій означає переважно комору для зерна, сільськогосподарське сховище або амбар, що звужує значення вихідної лексеми. У цьому випадку правильніше було б використати *entrepôts* або *réserves*, як це й зроблено в іншому місці речення для позначення різних сховищ. Отже, застосування *granges* – це приклад контекстуальної конкретизації, яка не є повністю виправданою, оскільки звужує значення історичного терміна й надає йому зайвої специфіки.

Проаналізуємо переклад сполучення *церкву Благовіщення*. У французькому перекладі спостерігаємо поєднання таких прийомів відтворення оригінального змісту, як калькування і транскрипція – *l'église de l'Annonciation (Blahovistchénnia)*. Так, з одного боку перекладач добирає до українського поняття *Благовіщення* його повний франкомовний відповідник *l'Annonciation*. У наведеному випадку використано прийом калькування.

Проте далі перекладач подає у дужках транскрибовану латинською графікою українську лексему *Blahovistchénnia*. Це рішення цілком поширене для історичних, культурологічних та наукових перекладів, коли перекладач має справу з історично значущим власним ім'ям або назвою. Транслітерована назва дозволяє читачеві бачити, як саме цей об'єкт називався в оригіналі, що важливо для контексту Київської Русі. Це також є способом інтегрувати коротке пояснення прямо в текст, не обтяжуючи його зносками.

Лексема *Златыхъ вратъ* перекладена як *Portes d'Or* – це приклад лексичного калькування, яке цілком влучно передає значення та стильову урочистість назви Золотих воріт.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Тут уміщують стару церкву св. Софії, що згоріла 1016 р., і збудований Всеволодом **монастир св. Андрія** (т. зв. Янчин, по імені його доньки Янки — Анни, що тут постригла ся). Мстислав Великий (**Мономахович**) поставив тут свій патрональний монастир св. Федора, де був пострижений і потім забитий нещасливий Ігор Ольгович.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*C'est là qu'on situe l'ancienne église de Sainte-Sophie, qui brûla en 1016, et le **monastère de Saint-André**, construit par Vsévolod (monastère appelé Yantchyne, d'après le nom de sa fille Yanka — Anna, qui y prit le voile). Mstyslav le Grand, **de la famille de Monomakh**, construisit là le monastère patronymique de Saint-Fédir, où il fut tonsuré et où fut tué plus tard le malheureux Igor Olhovytch.*

У перекладі лексеми *монастир святого Андрія* перекладач обирає калькування – le monastère de Saint-André. Це прямий і точний переклад, який зберігає структуру і значення вихідного словосполучення.

Щодо перекладу лексеми *Мономахович* як *de la famille de Monomakh*, перекладач використовує описовий переклад. У давньоруській традиції *Мономахович* – це родове найменування, що означає “син чи нащадок Мономаха”. У французькій мові таке утворення неможливе за морфологічними нормами, тому перекладач передає значення через описову конструкцію *de la famille de Monomakh*, тобто “з роду Мономаха”. Це цілком природний і виважений прийом для французького історичного тексту.

2.4. Основні перекладацькі трансформації у відтворенні змісту розділу про середньовічний Київ з т.2 "Історії України-Руси" М. Грушевського французькою мовою

До перекладацького аналізу було залучено текст розділу про середньовічний Київ з т. 2 «Історії України-Руси» М. Грушевського та його переклад французькою мовою. Всього було опрацьовано 100 фрагментів з оригінального тексту українською мовою та його перекладеного франкомовного варіанту.

Мовні засоби, які М. Грушевський використовує для створення національного та історичного колориту, зокрема слова-реалії, становлять певні труднощі під час перекладу на іншу мову та потребують від перекладача особливої уваги. Через це перед ним постає доволі складне завдання – забезпечити максимальну еквівалентність між оригіналом і перекладом.

Отже, у роботі зафіксовано використання різних перекладацьких прийомів для відтворення змісту розділу про середньовічний Київ «Історії України-Руси».

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Київ, розуміть ся, з кожного погляду домінував у землі, далеко переважаючи всі иньші її осади: в X-XII в. се було найславнійше місто всеї східної Європи, „суперник Царгорода і преславна окраса східної церкви”, як зве його Адам бременський, і з ним не рівняти ся було иньшим.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

Kyiv, bien entendu, dominait la région à tous les points de vue, dépassant de loin toutes ses autres villes. C'était, aux XIIe et XIIIe siècles, la ville la plus célèbre de toute l'Europe Orientale, «la rivale de Byzance et le très illustre joyau de l'Église

d'Orient», comme l'appelle Adam de Brème, et aucune autre ne pouvait prétendre à l'égal.

При відтворенні назви давньої столиці – Київ, автор французького перекладу залучає можливості такої перекладацької стратегії, як форенізація. Він подає транскрибовану латинською графікою українську лексему *Kyiv*. Варто відзначити, що передача назви столиці як *Kyiv* є прогресивним та коректним рішенням, особливо в контексті Другої світової війни, коли українська ідентичність зазнавала утисків. Те, що у франкомовному перекладі цю назву не зросійшили, а зберегли в українській формі, є важливим здобутком.

Показовим у цьому фрагменті є переклад топоніма *Царгород*. Автор французького перекладу пропонує відтворити його за допомогою модуляції, а саме генералізації, використавши контекстуальний варіант *Byzance*. У перекладі конкретна назва міста *Царгород*, яка в українській історичній традиції означає саме Константинополь, була замінена на загальну назву держави – *Візантія* (*Byzance*). Така заміна є прикладом прийому генералізації, коли вузьке за значенням поняття передається ширшим, охоплюючи не лише місто, а всю імперію. Використання перекладачем стратегії адаптації є вдалим, оскільки в цьому уривку генералізація передає основну суть з мінімальною втратою культурної специфіки оригіналу.

У цьому уривку аналізу потребує лексема *земля*. Автор французького перекладу пропонує відтворити його, використавши контекстуальний варіант *région*. У цьому випадку перекладач використовує модуляцію типу генералізації, замінивши конкретне історичне поняття *земля* як давньоукраїнське означення адміністративно-територіальної одиниці на нейтральніше сучасне *région*. На нашу думку, заміна є виправданою, адже зберігає загальний зміст – позначення території, хоча й втрачає історико-культурну специфіку.

Проаналізуємо відтворення лексеми *osada*. Автор французького перекладу пропонує відтворити його як *ville*. Лексема *osada* в українському історичному контексті позначає укріплене поселення, містечко або міське утворення. Переклад її як *ville* є прикладом модуляції-генералізації. Використання цього прийому не є влучним, адже існують кращі еквіваленти для передачі лексеми *osada*, а саме *hameaux*. Враховуючи, що раніше ми проаналізували використання інших еквівалентів до слова *osada*, робимо висновок щодо відсутності консистенції у вихідному тексті.

Передача слова *окраса* через *joiau* (коштовність, коштовний камінь, прикраса) є прикладом контекстуальної конкретизації. У цьому випадку загальне поняття прикраси трансформується в образно-емоційну категорію “коштовного каменя” або “скарбу”, що надає перекладу яскравішого емоційного забарвлення. Це вдала стратегія адаптації, адже дозволяє зберегти високий урочистий стиль оригіналу, додавши образності.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*З попереднього ми знаємо, що по **слідам** людського життя на його теперішній території Київ займає одно з поважніших місць між **історичними містами** взагалі.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Nous savons déjà que, d'après les **vestiges** de vie retrouvés sur son emplacement actuel, Kyiv occupe une des places les plus respectables parmi les **villes historiques** en général.*

Передача українського словосполучення *історичні міста* французьким *villes historiques* є прикладом калькування. Перекладач без змін зберігає граматичну та лексичну структуру оригіналу, відтворюючи його засобами

цільової мови. Це універсальний прийом для відтворення термінологічно нейтральних понять, що мають усталені відповідники у французькій мові та є вдалим прикладом використання належного перекладацького прийому.

Розглянемо спосіб відтворення лексеми *сліди*. Автор французького перекладу пропонує відтворити його, використавши контекстуальний варіант *vestiges*. У цьому випадку маємо приклад модуляції, а саме конкретизації. Українське слово *сліди*, що є широким за значенням і може стосуватися будь-яких відбитків чи залишків, перекладач звужив до *vestiges* – лексеми, яка у французькій мові має чітке значення залишків минулого, особливо археологічних або історичних пам'яток. Такий вибір додає історичного контексту до вихідного тексту. Прийом виправданий, адже конкретизація дозволяє краще передати авторський задум для франкомовного читача.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Його географічне положення було того роду, що забезпечало йому важну торговельну і культурну роль у всіх часах, а по богатству, політичному значінню і славі він підіймав ся часами до світового значіння.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

Sa situation géographique était de telle nature, qu'elle devait lui assurer un rôle commercial et culturel important à toutes les époques, tandis que par sa richesse, sa puissance politique et sa gloire, il s'élevait à travers les temps jusqu'à acquérir une importance mondiale.

Проаналізуємо переклад лексеми *торговельна*. У французькому перекладі спостерігаємо відтворення лексеми методом калькування – *commercial*. Це типовий прийом для передачі економічної термінології в історичних текстах,

коли збереження нейтрального терміна забезпечує точність і семантичну прозорість.

Вартий уваги перекладацький спосіб передачі лексеми *значіння*. У цьому випадку перекладач відтворює лексему не прямим відповідником *importance*, а *puissance*, що означає силу, могутність, вплив. Це приклад контекстуальної конкретизації, коли поняття *значення* у політичному контексті набуває змісту політичної ваги, сили, авторитету, що є доречним, згідно з контекстом.

Передача історичного терміну *часи* через *époques* є зразком модуляції-генералізації. Оскільки українське слово охоплює не лише хронологічні проміжки, а й історичні етапи, перекладач обрав варіант, який концентрується саме на історичних періодах. Це рішення є доцільним для цільової аудиторії, адже додає хронологічного забарвлення без втрати історичної конкретики.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Теперішній Київ розкинув ся на групі високих **наддніпрянських горбів**, в коліні, що робить тут ріка, обминаючи їх, і на побережній рівнині на північно-східнім краю сих **горбів** — котрої частина, що входила в границі давнього міста зветь ся Подолом (**Поділ**, Подольє — нижнє місто, в противність „**Горі**”), а дальша частина — **Оболонию** (болоньє — прирічна низина)).*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Le Kyiv actuel s'est dispersé sur un groupe de hautes **collines** au-dessus du **Dnipro**, dans le coude que forme à cet endroit le fleuve en les contournant, et sur la plaine riveraine, à l'extrémité nord-est de ces **collines**, ou se sont constitués deux quartiers, dont l'un, contenu déjà dans les limites de l'ancienne ville, s'appelle «*

Podol » (*Podil, Podolié ville basse, par opposition à « Hora », hauteur*), et dont l'autre, plus éloigné, porte le nom d'*Obolone* (*bolonié, plaine riveraine*).

Передача українського топоніма *Gora* транскрипцією *Hora* є прикладом перекладацької транскрипції. Перекладач зберігає оригінальну звукову форму за допомогою латинської графіки, щоб передати місцевий історичний колорит.

При відтворенні назви іншої київської місцевості *Поділ*, автор французького перекладу залучає можливості такої перекладацької трансформації, як транскрипція. Він подає транскрибовану латинською графікою українську лексему *Podil*. Це доречний вибір, оскільки поняття не має усталеного еквівалента у французькій мові, а його адаптація могла б спотворити культурно-історичне значення. Таким чином, зберігається локальний топонімічний колорит. Проте в іншому випадку при перекладі назви *Подолу* французькою мовою автор перекладу помилково вирішує відтворити її за допомогою транслітерації *Podol*.

Назву ще однієї київської місцини *Оболонь* перекладено шляхом транскрипції – *Obolone*. Подібний прийом часто використовується в історичних та культурознавчих текстах, де важливим є збереження автентичності власних назв.

При відтворенні назви річки *Дніпро* у лексемі *наддніпрянські горби*, автор французького перекладу залучає таку перекладацьку трансформацію як транскрипція. Використання форми *Dnipro* замість традиційного французького *Dniepr* чи російського *Dniepr* – свідомий перекладацький вибір, який відповідає практиці збереження українських топонімів у міжнародному дискурсі. Це рішення сприяє актуалізації української мовної ідентичності в тексті, що особливо цінно в контексті історичних наративів.

Передача українського слова *горби* французьким *collines* є прикладом калькування. Обидва терміни належать до загальноповсюдних лексик й позначають підвищення рельєфу. Використання звичного французького

відповідника дозволяє без труднощів відтворити значення оригіналу, не вдаючись до адаптацій чи модуляцій.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Горби підіймають ся до 600 **stîn** над рівнем моря і до 300 **stîn** над рівнем ріки, подільська ж рівнина підіймаєть ся над рівнем ріки так незначно, що весною Дніпро звичайно заливає значну частину її.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Les collines s'élèvent jusqu'à 600 **pieds** au-dessus du niveau de la mer et 300 **pieds** au-dessus du fleuve ; la plaine du Podol domine de si peu le Dnipro, qu'au printemps celui-ci en **recouvre** généralement une **grande** partie.*

Проаналізуємо переклад лексеми *стона*. У французькому перекладі використаний переклад *pied*. У цьому випадку маємо приклад калькування, коли українська міра довжини *стона* (історична одиниця, наближена до англійського фута), яку використовували у Київській Русі, передана французьким *pied* – мірою довжини, яку використовували у середньовічній Франції. Такий підхід дозволяє зберегти точність обчислень і хронологічну достовірність, адже обидві системи використовували цю міру в аналогічних значеннях. Вибір стандартного французького відповідника робить текст зрозумілим для франкомовного читача без необхідності додаткових пояснень.

Передача лексеми *заливає* французьким *recouvre* є прикладом модуляції шляхом зміни перспективи. Українське слово акцентує фізичне заливання водою, тоді як французьке *recouvre* передає радше результат дії – покриття поверхні водою. Така трансформація дозволяє уникнути громіздкого опису і водночас зберігає смисловий підтекст. Перекладач зміщує фокус із самого

процесу на його наслідок, що є поширеною стратегією у французькій історичній та описовій прозі.

Розглянемо переклад лексеми *значна*. Автор французького перекладу пропонує відтворити зазначене слово як *grande*. У цьому випадку перекладач застосовує контекстуальну конкретизацію, замінивши нейтрально оцінювальне *значна* на *grande*. Французький прикметник конкретизує розмір затопленої території, підкреслюючи масштаб явища. Такий прийом дозволяє зробити висловлення більш виразним і водночас доступним для франкомовної аудиторії, де стилістика тяжіє до однозначної і предметної характеристики.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Річечка Почайна, що тече через Оболонь, робить тут залив, що був київською пристанею.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

La petite rivière Pochaïna, qui coule à travers l'Obolone, forme là une baie, qui était le port de Kyiv.

Звернімо увагу на переклад лексеми *річечка*. Вона відтворена французькою мовою як *la petite rivière*. У цьому випадку перекладач обирає описовий переклад. Описовий переклад – це заміна слова чи виразу, що не має прямого еквівалента в цільовій мові, описовим виразом чи поясненням. Такий прийом дозволяє зберегти відтінок значення оригіналу, передаючи не просто річку, а саме маленьку за розміром водойму. Це рішення є обґрунтованим, адже французька мова не має повноцінної системи зменшувальних суфіксів для географічних назв, тому подібна конструкція є природною і зрозумілою для цільової аудиторії.

Переклад слова *пристань* французьким *port* є прикладом калькування. Обидва терміни належать до загальноновживаної лексики та позначають місце для стоянки та обслуговування суден. Вибір усталеного еквівалента забезпечує точну передачу змісту без стилістичних чи семантичних втрат, оскільки це поняття має сталий відповідник у французькій історичній термінології.

Передача назви *Почайна* здійснена шляхом транскрипції, де оригінальна фонетична форма адаптована до французької латиниці як *Pochaina*. Використання цього прийому дозволяє зберегти автентичність історичного топоніма та його впізнаваність у контексті київських історичних локацій. Така стратегія є виправданою для історичних назв, що не мають усталених французьких відповідників, і сприяє збереженню національної специфіки тексту.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ з «Історії України-Руси» М. Грушевського:

Так багаті останки палеолітичного життя знайшли ся на теперішній Кирилівській улиці, під горбами, і менше досліджені — за Либеддю, на ур. Протасів яр.

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*C'est ainsi que l'on a découvert de riches vestiges de la vie paléolithique dans l'actuelle rue **Kyrylivska**, sous les collines, et d'autres, moins étudiés, derrière la **Lybed** dans l'endroit nommé **Protasiv Yar**.*

Передача гідроніма *Либедь* у вигляді *Lybed* є прикладом транскрипції. Перекладач зберіг фонетичну форму української назви, адаптувавши її до латинської графіки французької мови.

Назва урочища *Протасів Яр* перекладач також передає за допомогою транскрипції *Protasiv Yar*. Такий підхід цілком доречний, адже цей топонім є

специфічним для київської місцевості та не має усталеного французького відповідника.

У випадку з назвою *Кирилівська*, перекладач знову вдається до транскрипції, адаптуючи її до латиниці як *Kyrylivska*. Такий прийом є вдалим та гарантує передачу локального колориту і послідовність у відтворенні подібних лексем.

Звернімо увагу на переклад словосполучення *палеолітичного життя*. У французькому перекладному варіанті маємо *vie paléolithique*. Тут спостерігаємо калькування. Перекладач дослівно відтворює українське словосполучення, використовуючи терміни, що є сталими у французькій науковій термінології.

Розглянемо фрагмент оригінального тексту розділу про Київ із «Історії України-Руси» М. Грушевського:

*Головні ворота були від **полудневого заходу** — т. зв. Золоті, звані так правдоподібно тому, що були побивані золоченою бляхою.*

Автор французького перекладу пропонує такий варіант відтворення аналізованого фрагмента:

*Les portes principales, ou Portes d'Or, ainsi appelée probablement parce qu'elles étaient recouvertes de plaques dorées, se trouvaient au **sud-ouest**.*

Передача лексеми *полудневого заходу* як *au sud-ouest* є прикладом модуляції-генералізації, оскільки оригінальна конструкція, яка буквально означає південний захід, має архаїчний відтінок і деталізовану форму в українському історичному тексті. У французькому перекладі використано стандартне сучасне географічне позначення напрямку. Це рішення забезпечує зрозумілість для читача і відповідає нормам опису просторового розташування у французькій мові без зайвої архаїзації, тож вважається вдалим вибором перекладацького еквівалента.

Отже, найчастотнішими перекладацькими прийомами при відтворенні змісту розділу про середньовічний Київ з т.2 «Історії України-Руси» М. Грушевського французькою мовою стали транскрипція, калькування, конкретизація, генералізація та описовий переклад. Найменш уживаними перекладацькими трансформаціями виявились додавання та транслітерація.

Висновки до другого розділу

Михайло Грушевський був видатним істориком, який присвятив життя науковій праці. Його головною працею стала десяти томна монографія «Історія України-Руси», що поєднала архівні дослідження, джерелознавчий та історіографічний аналіз. Переклад частини праці Грушевського французькою за часів Другої світової війни став цінною історичною спадщиною та символом стійкості науки в умовах кризи.

До перекладацького аналізу було залучено текст розділу про середньовічний Київ з т. 2 «Історії України-Руси» М. Грушевського та його переклад французькою мовою. Всього було опрацьовано 100 фрагментів з оригінального тексту українською мовою та його перекладного франкомовного варіанту. У підсумку проведеного нами дослідження можна сформулювати такі висновки:

Найчастотнішими перекладацькими прийомами при відтворенні змісту розділу про середньовічний Київ з т.2 «Історії України-Руси» М. Грушевського французькою мовою стали такі семантико-стилістичні прийоми, як транскрипція, калькування та модуляція (конкретизація чи генералізація).

Проведений аналіз засвідчив, що найбільш уживаною є транскрипція. Це свідчить про прагнення перекладачів максимально точно передавати зміст оригіналу, не порушуючи задуму автора.

Аналіз перекладу українських історичних реалій французькою мовою засвідчив розмаїття підходів і варіантів їх відтворення, що зумовлено як особливостями самих реалій, так і специфікою мовної системи та культурного контексту перекладу. Це доводить, що вибір перекладацького прийому в кожному конкретному випадку є гнучким і потребує індивідуального рішення, враховуючи історичну, семантичну та стилістичну значущість оригінальної лексичної одиниці.

Попри складнощі з переданням значення та стилістичного забарвлення історичних реалій, перекладачу «Історії України-Руси» вдається зберегти національну своєрідність мови оригіналу, притаманну українському історичному дискурсу.

ВИСНОВКИ

Науковий стиль є функціональним різновидом мови, який застосовується для оформлення академічних, професійних та дослідницьких текстів. Його головне призначення полягає в тому, щоб забезпечити передачу наукових знань, обґрунтувати гіпотези, описати результати експериментів, а також систематизувати інформацію. Формування цього стилю безпосередньо пов'язане з еволюцією науки як соціального інституту. В європейській традиції його витoki сягають XVII століття, коли почали з'являтися перші наукові журнали та спеціалізовані праці, які писалися не латиною, як раніше, а національними мовами. В українському мовному просторі активний розвиток наукового стилю розпочався у XIX столітті, чому значною мірою сприяли науковці й публіцисти, зокрема Іван Франко, Михайло Грушевський та інші.

Науковий стиль характеризується цілою низкою ознак, серед яких слід виділити абстрагованість, логічність, точність, об'єктивність і ясність викладу. Ці риси реалізуються на кількох мовних рівнях. Так, на лексичному рівні переважають терміни, професіоналізми, номенклатурні найменування та запозичення з інших мов. Термінологічна система, відповідно до рівня її спеціалізації, поділяється на загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни. На морфологічному рівні для цього стилю типовим є іменний характер мовлення, переважне використання теперішнього часу та пасивних конструкцій. Синтаксичний рівень вирізняється домінуванням складнопідрядних речень, конструкцій з однорідними членами, узагальнюючими словами, що дозволяє точно формулювати причинно-наслідкові зв'язки, деталізувати виклад, а також прагнути до синтаксичної компресії – максимально стисло, але інформаційно насиченого викладу. Для цього активно використовуються віддієслівні іменники, стійкі словосполучення та аббревіатури.

Таким чином, сучасний український науковий стиль є функціонально організованою системою, зорієнтованою на точне, об'єктивне та логічно вмотивоване передання наукової інформації.

Переклад академічних текстів вирізняється особливими вимогами, серед яких є точність, однозначність та уніфікація термінології. Особливо важливим у цьому процесі є дотримання принципів стандартизації термінів, що забезпечує термінологічну узгодженість як в академічному, так і в міжкультурному середовищі. Окрім цього, перекладач повинен урахувати культурно-національні особливості й контекстуальну специфіку, оскільки ідентичні поняття в різних культурах можуть мати відмінне тлумачення.

Для досягнення адекватності перекладу академічних текстів активно використовуються різноманітні трансформації – лексичні, граматичні, лексико-граматичні та синтаксичні. До найпоширеніших перекладацьких прийомів належать транскрипція, транслітерація, калькування, конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад, експлікація, компенсація, а також різні форми перестановок і структурних перетворень. Застосування цих прийомів дозволяє адаптувати текст до норм цільової мови, зберігаючи при цьому змістову та стилістичну специфіку оригіналу.

Історичний дискурс є окремим типом текстів, в основі яких лежить висвітлення подій минулого. Такі тексти мають низку характерних рис. Вони об'єднують історичні факти в єдину цілісну картину, пояснюють їхнє значення, спираються на авторитетні джерела, прагнуть до об'єктивності й аргументованого викладення матеріалу. Переклад історичних текстів – це надзвичайно складний процес, що передбачає передачу не лише змістової інформації, а й історичного контексту, лексики, термінів, назв, а також відтворення світоглядних уявлень, характерних для певної історичної епохи.

Вибір стратегії перекладу залежить від задуму перекладача, чи зберігати іншомовні елементи (форенізація), чи пристосувати їх до культури цільової аудиторії (адаптація). Усередині обраної стратегії застосовуються конкретні перекладацькі прийоми – транскрипція, транслітерація, калькування, введення семантичного неологізму, описовий переклад і родо-видова заміна.

Через те, що значна частина історичних реалій не має точних відповідників у мові перекладу, перекладачеві доводиться самостійно обирати спосіб передачі певних лексичних одиниць. Вибір еквівалентів визначається як контекстом, так і цільовою аудиторією та загальними завданнями перекладу. Цей процес вимагає особливої уважності, ґрунтовних знань з історії, культури та стилістики обох мовних систем.

Особливий інтерес у цьому контексті становить діяльність Михайла Грушевського – видатного українського історика, який усе своє життя присвятив науковій праці. Його основною роботою стала десяти томна монографія «Історія України-Руси», що поєднала в собі архівні дослідження, джерелознавчий і історіографічний аналіз. В умовах Другої світової війни переклад частини цієї праці французькою мовою став не лише цінною історичною спадщиною, а й символом стійкості наукової думки в умовах кризи.

У межах перекладацького аналізу було опрацьовано розділ про середньовічний Київ із т.2 «Історії України-Руси» М. Грушевського та його переклад французькою. Загалом було досліджено 100 фрагментів українського оригіналу й відповідного франкомовного перекладу.

Результати аналізу показали, що найчастотнішими перекладацькими прийомами при відтворенні змісту стали транскрипція, калькування та модуляція (зокрема конкретизація й генералізація). Перевага транскрипції свідчить про прагнення перекладача якомога точніше передати автентичні одиниці змісту без їх надмірної адаптації до норм мови перекладу.

Здійснений аналіз відтворення українських історичних реалій у французькому перекладі засвідчив різноманіття підходів до їх передачі, що пояснюється не лише особливостями реалій як лексичних одиниць, а й відмінностями мовних систем і культурного контексту перекладу. Це підтверджує тезу про те, що вибір перекладацького прийому в кожному конкретному випадку є гнучким і залежить від історичної, семантичної та

стилістичної значущості вихідної одиниці. Попри труднощі, пов'язані з передаванням значення та стилістичного забарвлення історичних реалій, перекладачеві вдалося зберегти національний колорит і стилістичну своєрідність мови оригіналу, притаманну українському історичному дискурсу.

RÉSUMÉ

L'objet de cette mémoire de licence est l'œuvre du célèbre historien ukrainien Mykhailo Hrouchevsky, à savoir le deuxième tome de sa monographie *Histoire de l'Ukraine-Rous* ou *Histoire de l'Orient*. Cet ouvrage est fondamental pour la compréhension de l'histoire ukrainienne et la formation de l'identité nationale. Sa traduction en langue française revêt une importance particulière dans le contexte actuel, parce qu'elle permet au lectorat francophone de découvrir le patrimoine historique ukrainien et contribue à l'affirmation d'une vision objective de l'histoire de l'Ukraine dans le monde, en particulier face à l'agression russe et aux tentatives de réécriture de l'histoire de la région.

L'objectif de ce travail a été de définir les régularités de la traduction en français du chapitre consacré à Kyiv médiéval dans le deuxième tome de l'*Histoire de l'Orient*. Conformément à cet objectif, plusieurs tâches ont été définies : 1) caractériser le style scientifique en tant qu'objet d'étude linguistique ; 2) étudier les spécificités de la traduction des textes académiques ; 3) analyser les particularités de la reproduction des textes historiques dans les traductions en langue étrangère ; 4) identifier les particularités de la traduction des historicismes, archaïsmes, termes et expressions figées ; 5) analyser la transmission du style d'auteur de Hrouchevsky et enfin, 6) examiner la fréquence d'utilisation des différentes transformations traductologiques dans la traduction française de l'*Histoire de l'Orient*.

L'objet de la recherche est constitué des moyens linguistiques stylistiques des textes historiques en ukrainien et en français, et le sujet de l'étude porte sur les techniques et procédés de reproduction de leurs caractéristiques en traduction.

Différentes méthodes ont été utilisées dans le cadre de ce travail : analyse textologique, analyse comparative, analyse traductologique et analyse contextuelle. Ces approches permettent d'aborder de manière systémique l'analyse de la traduction, en prenant en compte aussi bien les aspects linguistiques que les facteurs historique-culturels.

Dans le premier chapitre du mémoire, nous nous sommes concentrés sur les fondements théoriques de la traduction des textes scientifiques et historiques. Le style scientifique est né comme variété fonctionnelle de la langue utilisée pour transmettre des connaissances, systématiser des informations et justifier des hypothèses. Son développement dans le milieu académique européen commence au XVIIe siècle, lorsque les premiers journaux scientifiques apparaissent dans les langues nationales, et non plus en latin. En langue ukrainienne, le style scientifique commence à se développer activement au XIXe siècle grâce aux travaux de figures telles qu'Ivan Franko, Mykhailo Hrouchevsky et d'autres chercheurs, qui ont adapté la langue aux besoins du discours académique.

On a examiné les caractéristiques du style scientifique à plusieurs niveaux linguistiques. Au niveau lexical, dominant les termes, les termes professionnels et les emprunts. Morphologiquement, les textes scientifiques se distinguent par des constructions nominales, la prédominance du présent et des constructions passives. Au niveau syntaxique, le style scientifique se caractérise par des phrases complexes, des énumérations, des généralisations et une recherche permanente de la logique maximale dans l'expression.

Dans ce même chapitre, on a décrit les particularités de la traduction des textes académiques. Ce sont des traductions qui exigent une précision, une clarté et une unification terminologique. Le traducteur doit non seulement restituer fidèlement le contenu de l'original, mais aussi prendre en compte les différences nationales et culturelles en adaptant le contenu aux normes et traditions de la langue d'arrivée.

Un sous-chapitre spécifique du premier chapitre est consacré au discours historique. La traduction des textes historiques vise à transmettre non seulement le contenu, mais aussi le contexte historique, les lexèmes spécifiques, les termes, les noms et les conceptions qui prédominaient à l'époque. Pour cela, le traducteur choisit une stratégie en tant qu'approche générale de la traduction. Par exemple, il peut s'agir de conserver au maximum les éléments étrangers à la langue d'arrivée (étrangéisation) ou de les adapter à la culture du public cible (domestication). C'est

ensuite dans le cadre de cette stratégie choisie que sont appliquées des techniques précises, telles que la transcription, la translittération, le calque, la création d'un néologisme sémantique, la traduction descriptive ou la substitution hyponymique et hyperonymique.

Malheureusement, à ce jour, le volume des travaux scientifiques consacrés à la traduction des textes du discours historique dans la paire de langues ukrainien-français reste extrêmement limité. Cela s'explique par la longue situation de dépendance coloniale de l'Ukraine, qui a causé la marginalisation de l'historiographie nationale dans l'espace scientifique international.

Le deuxième chapitre du mémoire est consacré à l'analyse de la traduction en français du chapitre sur Kyiv médiéval issu du deuxième tome de *l'Histoire de l'Orient*. Le corpus de l'étude comprend le texte original en langue ukrainienne ainsi que sa traduction en français, réalisée pendant la Seconde Guerre mondiale par le traducteur anonyme.

Pendant la Seconde Guerre mondiale, la coopération scientifique internationale s'est pratiquement arrêtée : les publications ont disparu, les congrès scientifiques ont été annulés et de nombreux historiens ont péri ou ont été forcés d'abandonner leur activité. Dans ce contexte, la traduction et la publication de *L'Histoire de l'Orient* de Mykhailo Hrouchevsky ont constitué une contribution précieuse à la préservation de la pensée historique ukrainienne et un symbole de la résilience de la science en temps de guerre.

À la suite de l'analyse menée sur 100 lexèmes, il a été établi que la technique la plus fréquemment utilisée pour la restitution des réalités historiques ukrainiennes est la transcription (*Гора – Hora, Оболонь – Obolone, поруб – Poroub*). Cela montre de la volonté des traducteurs de restituer le plus fidèlement possible le contenu et la sonorité des noms propres, des termes historiques et des réalités culturelles sans perdre leur authenticité. Le calque a été utilisé principalement pour la traduction des termes complexes ou des expressions figées (*Золоті ворота – Portes d'Or, мури –*

murailles). La modulation, notamment sous forme de concrétisation ou de généralisation, a été appliquée dans les cas où une traduction littérale se révélait impossible ou risquait d'être incomprise par le lectorat cible (*окраса – joyau, сліди – vestiges, значіння – puissance*).

On a accordé une attention particulière à la reproduction du style d'auteur de Mykhailo Hrouchevsky. Son style se distingue par une combinaison de précision scientifique, d'expressivité littéraire et d'analyse critique des sources. À notre avis, le traducteur a réussi à conserver l'organisation structurelle du texte, la spécificité terminologique et les particularités stylistiques propres à l'auteur, bien que, dans certains cas, la traduction de tel ou tel lexème puisse sembler peu appropriée. Toutefois, ce qui demeure particulièrement précieux, c'est que, malgré la complexité lexicale et l'archaïsme de la langue, la traduction n'a pas perdu son originalité historique et nationale.

Ainsi, l'étude réalisée a permis de conclure à l'absence de règles universelles pour la traduction des réalités historiques et a confirmé la nécessité de développer un système flexible de techniques et de stratégies orientées vers la préservation de l'authenticité historique-culturelle de l'original. Les résultats obtenus peuvent être utiles pour la pratique de la traduction de textes historiques.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозерська Л. П., Вознесенко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. Білоус Н. П., Гурська О. О., Теремінко Л. Г. Переклад історизмів роману В. Скотта «Айвенго». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 49. С. 139–142.
3. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 2. 2-е вид. Львів, 1905. 634 с.
URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur2.htm>.
4. Гуменна К. О. Проблема відтворення архаїзмів як елементів лінгвопоетики франкомовного історичного роману (на матеріалі «Легенди про Уленшпігеля» Шарля Де Костера). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2017. Вип. 59. С. 46–52.
5. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2000. 186 с.
6. Жулавська О. О., Назаренко О. В. Переклад: теоретичні та практичні аспекти : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2017. 133 с.
7. Запольських С. П. Жанрово-стилістичні особливості історичного дискурсу. *Вісник Сумського державного університету*. 2007. № 2. С. 129–132.
8. Запольських С. П. Історичний дискурс і проблеми перекладу. *Вісник Сумського державного університету*. 2005. № 5(77). С. 127–133.
9. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. 2-ге вид., доп. Харків : Торгін, 2002. 448 с.
10. Кам'янець А. Б. Інтертекстуальна іронія і переклад : монографія. Київ : Видавець, 2010. 176 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 574 с.

12. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 620. С. 3–5.
13. Колоїз Ж. В. Науковий стиль української мови : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 132 с.
14. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2011. 448 с.
15. Кочерган М. П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження. *Мовознавство*. 1996. № 2–3. С. 3–12.
16. Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, УРСР : Вид-во АН УРСР, 1957. 236 с.
17. Ласінська Т. А. Загальні принципи перекладу архаїчної лексики. *Science and Education a New Dimension*. 2017. Vol. 35, No 125. С. 36–39.
18. Лисенко О. А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 1999. 170 с.
19. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
20. Михайленко О. А. Поняття «Перекладацькі стратегії» як складова стратегічної компетенції. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. № 121. С. 148–154.
21. Непийвода Н. П. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ : Міжнародна фінансова агенція, 1997. 303 с.
22. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство : підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.
23. Петренко О. В. Особливості перекладу тексту науково-технічного стилю. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 3. С. 298–303.

24. Просяник О. П., Кутова Н. Ю. Про концептуальний переклад наукового тексту. *Мислення – Мова – Мовлення. Від Г. Гійома до Л. М. Мінкіна: століття авангардистських ідей* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 11–12 жовт. 2024 р. Харків, 2024. С. 106–109.
25. Рибалко І. В., Ткач Л. М. Особливості перекладу наукових текстів : навч. посіб. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2013. 52 с.
26. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
27. Скопюк Т. Г. Термін у семантичній структурі англomовного наукового тексту (на матеріалі текстів з обчислювальної техніки) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Київський національний університет. Київ, 1997. 20 с.
28. Смущинська І. В. Семантика, поетика та перекладність французьких архаїзмів. *Лінгвостилістика, лінгвопоетика та теорія фігур*. 2016. С. 91-125.
29. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.
30. Хуртак І. В., Столярська О. В., Черкащенко О. М. Сучасна освітня термінологія в аспекті перекладу на українську мову з німецької та англійської. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2024. № 1. С. 266–270.
31. Чередниченко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу. Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2001. С. 485–489.
32. Шилінська І. Ф., Штохман Л. М., Молотай Л. А. Лексико-синтаксичні особливості перекладу науково-технічної статті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2023. № 2. С. 221–225.

33. Шишко А. В. Сучасні питання та загальні особливості науково-технічного перекладу в сучасних умовах глобалізації. *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2024. Vol. 3, No. 2. P. 126–133.
34. Bell R. T. Translation and translating: theory and practice. London: Longman, 1998. 298 p.
35. Drobysheva N. Trends in the development of the aviation vocabulary. *Proceedings of National Aviation University*. 2019. Vol. 77, No. 4. P. 94–100.
36. Hirsch A. The Chemistry of the Fullerenes. New York, Georg Thieme Verlag, 1994. 203 p.
37. Hrouchevsky M. Histoire de l'Orient. La principaute de Kyiv (Kiew) au Moyen-Age. *Bulletin of the International Committee of Historical Sciences*. 1941. Vol. 12, No 1. P. 9–22.
38. International Journal of Computing. URL: <https://www.computingonline.net/computing/issue/archive>.
39. Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements. 2nd ed. Montreal, 2010. 150 p.
40. McCarthy M., O'Dell F. Academic Vocabulary in Use. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 176 p.
41. Meetham A. R., Hudson R. A. Encyclopedia in linguistics, information and control. Oxford : Pergamon, 1969.
42. Molina L., Hurtado Albir A. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Meta*. 2002. Vol. 47, No. 4. P. 498–512.
43. Neveu F. Singularités langagières du discours scientifique : l'exemple du discours linguistique. *Pratiques*. 2007. № 135–136. P. 101–118.
44. Nord C. Translation as a process of linguistic and cultural adaptation. *Teaching Translation and Interpreting*. 2nd ed. by C. Dollerup, A. Lindegaard. Amsterdam ; Philadelphia : Benjamins, 1994. P. 1–9.